

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ФІЛОСОФІЯ.
ПЕДАГОГІКА.
СУСПІЛЬСТВО**

Збірник наукових праць РДГУ

Випуск 2

Засновано у 2011 році

Рівне – 2012

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60
Ф-561

Рецензенти: **Закович М. М.** – д. філос. н., професор кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Лісова С. В. – д. пед. н., професор, директор Інституту педагогічної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука, дійсний член АПСН;

Троян С. С. – д. і. н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету

Ф-561 **Філософія. Педагогіка. Суспільство :** Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 2. – Рівне : видавець О. Зень, 2012. – 399 с.

ISBN 978-617-601-024-1

Концепція збірника базується на науковій актуалізації методологічних засад гуманітарного знання і висвітленні духовно-практичного потенціалу наук про людину і суспільство. Розрахований на фахівців гуманітарних і соціально-політичних наук.

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60

ISBN 978-617-601-024-1

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2012

Головний редактор:

Шугаєва Л. М. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету

Редакційна колегія:

Булига І. І. – к. філос. н., доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету (відповідальний редактор).

Вербець В. В. – д. пед. н., професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Гон М. М. – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.

Докаш В. І. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Дем'янюк Т. Д. – к. пед. н., професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений працівник освіти України.

Дичківська І. М. – к. пед. н., доцент, професор кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН (відповідальний редактор).

Жилюк С. І. – д. і. н., професор, завідувач кафедри релігієзнавства Національного університету «Острозька академія»

Литвиненко С. А. – д. пед. н., професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Малафійк І. В. – д. пед. н., професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН.

Павелків Р. В. – д. психол. н., професор, академік Академії наук Вищої школи України, директор Інституту психології та педагогіки, проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений працівник освіти України, відмінник освіти України.

Пальчевський С. С. – д. пед. н., професор, професор кафедри загальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений учитель України.

Петренко О. Б. – д. пед. н., доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Поніманська Т. І. – к. пед. н., професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН, відмінник народної освіти України.

Постоловський Р. М. – к. і. н., професор, ректор, завідувач кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, член-кореспондент АПСН.

Саух П. Ю. – д. філос. н., професор, академік Академії наук Вищої школи України, почесний академік Міжнародної кадрової академії, ректор, завідувач кафедри філософії, Житомирського державного університету імені Івана Франка, заслужений працівник освіти України.

Стоколос Н. Г. – д. і. н., професор, завідувач кафедри філософії і соціальних наук Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

Швецова-Водка Г. М. – д. і. н., професор, професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету.

Яроцький П. Л. – д. філос. н., професор, головний науковий спеціаліст Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
Протокол № 7 від 27 січня 2012 р.*

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 17745-6595Р

Адреса редакції:
кафедра філософії, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027

ЗМІСТ

<i>Бабак І. В.</i>	9	Феноменологія національної та етнічної ідентичності в контексті розвитку самосвідомості особистості
<i>Докаш В. І.</i>	17	Предестинаційна есхатологія Якова Армінія
<i>Ліщук Н. Д.</i>	25	Екзистенційні мотиви вибору конфесійної належності віруючими пізньопротестантських напрямків
<i>Мельничук М. С.</i>	36	Філософсько-релігієзнавчий аналіз модернізаційних тенденцій у мистецтві сучасного протестантизму
<i>Мельничук Ю. І.</i>	46	Православна проповідь як соціокультурне надбання українського народу
<i>Мишков В. Я.</i>	57	Старообрядницька полемічна література XVIII століття та її філософський зміст
<i>Коберник Н. І.</i>	68	Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія
<i>Руденко Н. М.</i>	78	Проблема не насилля в християнстві
<i>Шугаєва Л. М.</i>	85	Основні тенденції розвитку релігій у глобалізованому світі
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Т. Н.</i>	95	Сучасні взаємовідносини чоловіка й жінки в ісламі
<i>Шевчук К. С.</i>	107	Основна проблематика творчості Георгія Челпанова Київського періоду

Педагогіка

<i>Вербець В. В.</i>	121	Феноменологічні засади духовності студентської молоді
<i>Дзюбишина Н. Б.</i>	133	Реформування освіти у контексті чеського національно відродження (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
<i>Доманюк О. М.</i>	143	Форми роботи дошкільного навчального закладу та сім'ї з проблеми соціального розвитку дітей дошкільного віку у теорії та практиці дошкільної освіти
<i>Кокарєва А. М.</i>	153	До проблеми особливостей організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної підготовки
<i>Литвиненко С. А., Павелків К. М.</i>	160	Формування рефлексивної культури у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя
<i>Мисик І. Г.</i>	170	Об особенностях института непрерывного образования в Украине
<i>Мишкарьова С. В.</i>	185	Організаційні засади діяльності православних братств у Західній Україні у міжвоєнний період 1921-1939 рр.
<i>Нечипорук Л. І.</i>	194	Діалог у комунікативній діяльності особистості як соціальна вимога XXI століття
<i>Пальчевський С. С.</i>	204	Проблеми змісту освіти у світлі її сучасної філософії

<i>Петрук Л. П.</i>	212	Формування мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю у процесі вивчення курсу «Риторика»
<i>Руденко В. М.</i>	220	Педагогічна рефлексія культури в умовах глобалізації освіти
<i>Смолінчук Л. С.</i>	230	Роль і місце тестування у системі методів оцінювання якості освіти
<i>Сорочинська Т. А.</i>	237	Формування засад моральної культури радянського вчителя у педагогічних закладах Рівненщини (1939-1950-ті рр.): історико-педагогічний дискурс
<i>Тадєєва І. М.</i>	247	Виховання гуманних якостей обдарованих дітей молодшого шкільного віку
<i>Тимочко І. Б.</i>	258	Створення народних бібліотек-читалень як один із напрямків просвітницько-громадянської діяльності православних братств Волинського краю (друга половина XIX – початок XX століття)

Суспільство

<i>Гон М. М.</i>	269	Особливості формування української історичної пам'яті в час демократичного транзиту
<i>Грипич С. Н.</i>	286	Інформатизація сучасного суспільства: стан, проблеми, перспективи
<i>Десятничук І. О.</i>	298	Свобода слова та вплив громадської думки у Чехословаччині періоду «Празької весни»

<i>Лукомська О. І.</i>	310	Державні важелі регулювання банківської інвестиційної діяльності в Україні
<i>Павелків Р. В.</i>	324	Розуміння морального розвитку особистості у руслі психологічної парадигми
<i>Пержун В. В.</i>	339	Соціальна солідарність як чинник консолідації українського суспільства
<i>Ступницька Н. І., Ступницький В. В.</i>	350	Філософія теледозвілля як відображення української економіки
<i>Филипович Л. О., Гаврілова Н. С.</i>	360	Релігійна освіта в Україні: стан і перспективи
<i>Шкрібляк М. В.</i>	373	Історіософський аналіз архівних джерел про роль та місце «світського елемента» у суспільно-релігійних процесах Берестейського та Постберестейського періодів
<i>Ямницький В. М.</i>	388	Духовність особистості: психологічний підхід

12. Скрипник А.П. Христианская концепция зла // Этическая мысль: Научно-публицистические чтения. 1991. – М., 1992. С. 56-73.

УДК2:316.32

Шугаєва Л. М.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

У статті автор аналізує основні тенденції розвитку релігій у сучасному глобалізованому світі. Увага акцентується на переменах, які відбулися в них у кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., а також на перспективах розвитку релігій світу.

Ключові слова: глобалізація, секуляризація

В статье автор анализирует основные тенденции развития религий в современном глобализующем мире. Внимание акцентируется на переменах, которые состоялись в них в конце ХХ ст. – в начале ХХІ ст., а также на перспективах развития религий мира.

Ключевые слова: глобализация, секуляризация

In the article an author analyses basic progress of religions trends in the modern globalizing world. Attention is accented on changes which took place in them at the end of 20th item – at the beginning of 21st item, and also on the prospects of development of the world religions.

Keywords: globalization, secularizing

Постановка проблеми. Дискусія навколо терміну «глобалізація», застосування його до цілої низки соціально-політичних й економічних явищ, які стали реальністю на межі тисячоліть, переконуючи в тому, що проблема глобалізації ще не набула чіткого визначення. Під ним, як правило, розуміють як всезагальні проблеми, які стосуються світу в цілому, так і наслідки інтеграційних процесів у вигляді становлення єдиного світового ринку, вільного руху товарів і капіталу, а також поширення

інформації. Дискутують також про інформаційну революцію, а також про народження у недалекому майбутньому якісно нової людини і глобальної форми співтовариства – мегасуспільства, мегакультури, суперетносу.

В цьому сенсі ми солідарні із відомим російським науковцем Ф. Кессіді, який вважає, що глобалізація, інтернет й інші засоби інформації можуть сприяти вияву кращих або гірших, високих або низьких сторін природи людини. Але вони не в стані народити нову людину, тобто нову людину поза визначеним етносом і провідною цивілізацією, а також поза потужними етносами, історія і культура яких нараховують тисячоліття [2, с. 76]. Відтак надії на інтеграцію культур, тобто утворення єдиної (світової) культури і навіть «злиття» в не такому ж і далекому майбутньому етносів (націй і народів) в деякий планетарний «суперетнос» або «мегасуспільство», уявляються дуже й дуже проблематичними.

Серед норм й ідеалів, які частіше всього пропонуються в якості альтернативи максимізації прибутку і споживацтва, є норми й ідеали, які зв'язані з релігіями. Релігійні норми й ідеали часто розглядаються як найменш доступні із усіх культурних явищ справжнього діалогу, і вони спадають на думку, особливо з часів самовбивчих атак на Всесвітній торговий центр у Нью-Йорку, які були здійснені в ім'я войовничого ісламського фундаменталізму. А тому, ми вважаємо, що релігії можливо розглядати як можливі глухі кути – непереборні перешкоди, які залишаться навіть після того, як будуть знешкоджені всі перепони на шляху для міжкультурного діалогу. В цьому сенсі цілком справедливим, на наш погляд, є зауваження В. Макбрайда про те, що існує безкінечно мала різниця в тому, як саме двоє віруючих в одну й ту ж саму релігію розуміють цю релігію і що вона для них означає [5, с. 82]. Таким чином *метою* нашого дослідження є аналіз оновних тенденцій розвитку релігій у глобалізованому світі.

Релігія як першооснова і автономна система завжди була тісно зв'язана з етнокультурною традицією, яку вона визначила. Ця вироблена ранньо-релігійними уявленнями традиція, яка спиралась на досвід та ідеї сотень поколінь, надавала релігійній нормі сакральної святості. Більш того, національно-культурна

традиція з її потужною консервативною інерцією створювала силу внутрішньої стійкості і супротиву зовнішнім впливам, яка відрізняє релігію як систему (релігію в широкому розумінні слова); традиція створювала свого роду захисну оболонку, яка охороняла структуру від руйнації під впливом зовнішніх сил.

І хоча визначення терміну «глобалізації», методологічні підходи до цього явища все ще перебувають у стадії полеміки, заперечувати глобалізаційні процеси може лише незрячий. Глобалізація сьогодні впливає на всі аспекти соціального і культурного життя, змінює усталені уявлення і цінності (не завжди на краще), втягує представників різноманітних культур у постійний діалог, розмиває кордони між національними економіками, державами і культурними світами, а з іншої сторони, сприяє проведенню нових кордонів.

Поширення світових релігій, перш за все християнства й ісламу, стало важливим кроком на шляху подолання племінної й етнічної замкненості. Воно сприяло формуванню визначеної культурної спільності народів, які сповідують ці релігії. Втім, ні політичний, ні релігійний фактори не призвели до виникнення «нового світу», «єдиної цивілізації». Реальна база для цього була закладена розвитком економіки, а також удосконаленням технологій. Ніколи раніше для свого життєзабезпечення людство не споживало такої кількості природних ресурсів, а відходи в оточуюче середовище не були настільки великими. Ніколи раніше світ не знав такої всеохоплюючої інтеграції світової економіки, єдиної інформаційної системи. Разом з тим, ніколи раніше людство не підступало так близько до межі самознищення.

Сучасний стан цивілізації якісно відрізняється від усіх попередніх етапів її розвитку. Цілком справедливо відмічає Г. Круглова, що в сучасних умовах все більш «очевидна нестабільність світової ситуації. Ми спостерігаємо колосальний за масштабами і непередбачуваний за результатами дрейф віками сформованих смислів, уявлень про людину, суспільство, цивілізацію» [3, с. 12]. І це переосмислення дійсності уявляється сьогодні найскладнішим.

Рівень розробки проблеми. Ще у 70-ті рр. ХХ ст. представники християнських церков, які усвідомили складність і

загрозливість ситуації, зайнялися розробкою власної концепції глобальних проблем. Знаковим є те, що «католицька глобалістика» базується ні енцикліці Папи Івана XXIII «*Pacem in terris*» (1963) (Мир на землі), яка вперше в історії була адресована не лише католикам, але й «всім людям доброї волі». Найбільший розвиток «католицька глобалістика» отримує у працях Папи Івана Павла II, який висуває «принцип солідарності» як джерело натхнення, який веде до перетворення розуму й душі і формування «єдиного християнського світу» [1, с. 58]. Необхідність детальної розробки концепції глобальних проблем сучасності неодноразово підкреслюється й ієрархами Російської православної церкви. Про це свідчить розробка православ'ям «екологічної етики» і «православної мірології» ще у середині 70-х рр. XX ст., а ідея православних ідеологів про те, що «найбільші проблеми людського роду є по суті духовними» свідчить про досить високі позиції православної церкви в плані вироблення концепції глобальних проблем сучасності. Висуваючи свої концепції, ідеологи християнства тим самим намагаються зміцнити свої позиції у суспільстві і розширити вплив релігійної ідеології.

Інтерес богословів до глобальних проблем сучасності обумовлюється цілою низкою серйозних причин: прагненням виробити узагальнений релігійний підхід до загально значимих проблем людського буття; спробою сформулювати привабливі і для віруючих світоглядні установки; прагненням встановити безпосередній зв'язок між релігійними уявленнями і спрямованістю суспільного розвитку і тим самим зміцнити позиції церкви у суспільстві; бажанням посилити церкви на державну ідеологію і політики. В обґрунтування таких соціально-політичних установок в межах християнства ще у 60–70-ті роки XX ст. з'являються такі поняття і концепції, як «богослов'я примирення», «богослов'я миру», «новий християнський аскетизм», «євангелізація миру» тощо. На ґрунті цих окремих теорій (концепцій) у 80-х рр. XX ст. і формується спільний напрямок «християнська глобалістика» як самостійна течія у межах християнської філософії. На підставі схожих позицій в головному, богослови, конкретизуючи загальні тези, виробляють свої специфічні проекти вирішення глобальних проблем.

Глобалізація полягає у залученні різних країн і континентів до спільного всесвітнього (глобального) економічного, соціального, політичного і культурного простору. Особливо активізувалася глобалізація в останні десятиліття ХХ ст., коли внаслідок розвитку транспорту і засобів комунікацій кордони між державами і культурами стали «прозорішими» і релігії: кожна особа отримала змогу обирати релігію за власним уподобанням, а не за народженням.

Глобалізація впливає на всі аспекти соціальної і культурної сфер, змінює усталені і цінності, руйнує звичайний спосіб життя, залучає представників різних культур до постійного діалогу, одночасно вибудовуючи інші межі між ними. Разом а тим, глобальний культурний простір є досить далеким від ідейної, ціннісної і нормативної одноманітності. Зустріч різних культур досить часто проводить до конфліктів.

При дослідженні сутності глобальних проблем ми не можемо вести мову про ідейно-політичну єдність різних доктрин навіть в межах однієї держави. Надзвичайна кількість партій, громадських організацій і рухів, зацікавлених у вирішенні цих проблем, розробляють власні їх вирішення програми і пропонують громадськості установки і уявлення в галузі глобалістики, які відповідають їх політичним цілям і завданням.

Вагоме місце в цьому сенсі посідає, так звана, соціальна теологія, різні наепрямки якої намагаються запропонувати своє тлумачення нагальних (в першу чергу глобальних) проблем. Серед основних її напрямків можна назвати: теологію праці, теологію миру, екологію, теологію політики, теологію культури, теологію революції тощо. На особливу увагу серед всіх цих напрямків соціальної теології заслуговує «християнська глобалістика». Всесвітньо-історичними індикаторами наступу епохальної зміни парадигм є: заміна модерністського європоцентризму постмодерністським глобальним поліцентризмом і вперше виникла можливість самознищення людства. Ми солідаризуємося з думкою Ханса Кюнга про те, що із завершенням Другої світової війни наступив розпад гомогенного конфесійного середовища [4, с. 225]. В ході першої світової війни серйозне потрясіння пережили самі основи старої системи модерністських цінностей і перш за все світове

панування європейських держав (на світовій арені з'являються нові сили в особі США і СРСР), а результатом Другої світової війни ця система остаточно була зруйнована. Третя глобальна і тотальна, тепер вже ядерна війна означала б кінець людства.

Культурно-політичним індикатором епохальної зміни парадигми є втрата панівними, домінуючими силами і цінностями сучасної, модерністської європейської культури.

Постмодернізм на тлі глобалізаційних процесів відкриває нові можливості для релігії. Модерністський процес Просвітництва і секуляризації не може і не повинен мати зворотного шляху. При зміні парадигми релігія не повинна стати ні секуляризовано-безбожною, ні клерикального-святенницькою. Відродження релігійної культури не є ідентичним відродженню церков, які практично всі страждають одним недоліком – зниженням готовності церковних діячів прийняти на себе турботу про долі людства. Частково це відбувається через ліберальне пристосовництво і втрати власної незалежної позиції (що виражається в секуляризованому конформізмі протестантських церков), а частково через римських інтегралізм католицької церкви.

Сучасна людина, яка дотримується релігійних поглядів, вже не бачить необхідності в тому, щоб виступати проти сучасних досягнень, проти свободи, рівності, братерства, проти демократії, прав людини і соціальної справедливості. Сучасний релігійний світогляд і наукове світосприйняття в не дуже значній мірі виключають одне одного.

Під кутом зору релігії сучасну модель постмодернізму можна визначити як екуменічну парадигму, яка ставить собі за мету єдність християнської церкви мир між релігіями і співдружність націй. Перехід до епохи транскультурного мультирелігійного постмодернізму пов'язаний перш насамперед з вирішенням проблем, які стоять перед світовими релігіями.

Переміни останніх десятиліть, пов'язані із втратою релігіями попереднього впливу, зростання ролі науки, освіти, новітніх інформаційних і нанотехнологій, а також секуляризація суспільства, приводять до поширення атеїзму і релігійної індиферентності, необхідність відгукнутися на глобальні проблеми сучасності (екологічні, проблема голоду, загроза термоядерної

війни тощо), не могли не викликати реакції із сторони віруючих людей і релігійних інституцій. Багато діячів різних релігій прийшли до висновку про необхідність змін у релігійному житті, які, з однієї сторони, сприяли б кращому розумінню сучасними людьми тієї місії, яку їм несуть дані релігії, а з іншої – не спотворювали б суть цієї місії. Це подвійне завдання *адаптації* до нових умов без зміни внутрішньої суті даної релігії – не було абсолютно новим в історії релігій світу: зі схожим завданням релігії зтикались кожен раз, коли радикально змінювалось суспільне середовище, в якому вони існували.

Завдання *адаптації* поставило перед релігійними мислителями і богословами складну проблему відокремлення, елементів релігії, які необхідно зберегти, від тих, які можуть і повинні змінюватися. У цьому плані необхідно розрізнити *консервативні* релігійні рухи, спрямовані на повне збереження недоторканості форм релігійного життя, які склалися раніше. І рухи, які виступають за досить радикальне його оновлення.

У першій половині ХХ ст. багатьом уявлялось, що процес секуляризації є незворотнім і що релігійність у сучасному світі поступово відмирає. Однак, другу половину ХХ ст. у цілому можна назвати періодом, коли релігії прагнули повернути собі минуле місце у житті суспільства і держави.

У 80-х рр. ХХ ст. помітно зріс вплив протестантів у США, президентська влада з тих пір не може не рахуватися з релігійними цінностями виборців. У той час як в Європі кількість людей, які називають себе християнами, як і кількість християн, які регулярно відвідують церкву, продовжує знижуватись: у країнах Латинської Америки, Африки і Азії кількість християн зростає.

Розпад «комуністичного блоку» після революцій 1989 р. у Східній Європі, а згодом і розпад у 1991 р. Радянського Союзу ще більше підвищили значення релігій у світі, так як атеїстична пропаганда рішуче ослабла. У бувших радянських республіках, а сьогодні незалежних державах, у країнах Східної Європи релігія все більше повертається в публічне життя.

Усе ж, найбільш потужною світовою релігією залишається *християнство*, до якого себе відносить близько третини населення світу.

Другою за кількістю релігією світу є *іслам*, частка якого наближається до однієї п'ятої населення світу. Цікавим є той факт, що, на відміну від християнства, частка прихильників цієї релігії значно зросла за останні 100 років і продовжує швидко зростати. Це викликано багато в чому високою народжуваністю у мусульманських країнах, а також за рахунок неофітів.

Третьою найбільшою релігією є *індуїзм*. Причина зростання індуїзму – також полягає у надзвичайно високій народжуваності у ХХ ст. На відміну від світових релігій, поширених на величезних територіях, індуїзм сконцентрований в одній країні, якщо не враховувати *діаспор* (общини, які проживають в інших країнах), які з'явилися порівняно недавно в Європі, Америці і Австралії.

На четвертому місці серед потужних світових релігій є *буддизм*, який включає в себе різноманітні і подеколи досить різні за віровченням школи.

Китайські етнічні релігії – особлива категорія, яка виявляється на п'ятому місці в силу великої кількості населення Китаю: вона включає даосизм, культу місцевих богів, культ предків.

Крім того, одну шосту населення Землі складають *атеїсти*, або *нерелігійні особи*.

Слід мати на увазі, що радикальне оновлення релігійного життя не обов'язково означає «компроміс» з ідеями і цінностями нерелігійного, секуляризованого світу: навпаки, часто воно переслідує мету повернення до вихідного сенсу даної релігії. Тепер християнство може приваблювати людей саме як християнство, а не в силу тієї обставини, що, наприклад, лише християни мають повноту прав, можуть обіймати державні посади тощо. У той же час інші групи християн можуть оцінювати секуляризацію, лише негативно і наполягати на тому, що тільки за державної підтримки можливе ефективне поширення християнської віри – за допомогою уроків в школах, відповідної політики засобів масової інформації тощо.

Зміни, якими різні групи християн відгукуються на перемини у сучасному світі, можуть бути досить різноманітними. Діячі різних християнських конфесій стали використовувати сучасні засоби зв'язку включно до трансляцій богослужінь по телебаченню і в

Інтернеті. Деякі, релігійні групи стали застосовувати нові технічні засоби у місіонерській, проповіді. У Католицькій церкві, починаючи з II Ватиканського собору (1962-1965рр.), розпочалась нова епоха – *аджорнаменто*, яка передбачає діалог із сучасним світом. У різних, групах протестантів, католиків, православних отримало поширення використання сучасної музики під час богослужінь.

Переміни відбувалися і в інших релігіях. Наприклад, з'явилася нова реформістська течія в іудаїзмі – наслідок громадянської емансипації іудеїв в Європі і поширення серед них поглядів, які властиві освіченим європейцям. Деякі індуїстські реформаторі закликають перемогти індійським політеїзм і прийняти віру в єдиного Бога, відмінити касты (варни) і надати жінкам рівні права членів релігійної общини. У ісламі також з'являтися реформатори, які прагнуть зробити релігію, більш відкритою для сучасних проблем.

У різних релігіях з'явився інтерес до зближення, до пошуків єдиних основ духовності. У християнстві виник екуменічний рух, спрямований на возз'єднання всіх християн.

Термін фундаменталізм застосовується до представників різних релігійних рухів, які прагнуть відновити у первісному вигляді істинні підвалини віри; але в цьому значенні терміну і правомірність такого розширеного використання в середовищі науковців є предметом дискусій. Як правило, фундаменталізм пов'язаний із прагненням радикально реформувати суспільство відповідно до принципів, які вважаються базовими для тієї чи іншої релігії, – у цьому сенсі він протистоїть секуляризації. Яскравим прикладом можна вважати Ісламську революцію в Ірані у 1979 р., яка проголосила повернення до істинних, фундаментальних цінностей ісламу і відрізнялась войовничим ставленням до секуляризованого західного світу в цілому. Другим прикладом войовничого ісламу став рух «Талібан» в Афганістані, деякі країни групи ваххабітів тощо.

Частиною релігійного життя ХХ – початку ХХІ ст. були приклади політичного радикалізму, який іноді доходив до прямого терору. Це стосується перш за все конфліктів між групами представників різних релігій (наприклад, між мусульманами й індуїстами в Індії, між протестантами й католиками у Північній

Ірландії, між буддистами й індуїстами у Шрі-Ланці; між іудеями і мусульманами в Палестині; між мусульманами і християнами і Судані, в Боснії і Косово). При цьому потрібно завжди мати на увазі, що в релігійному радикалізмі часто вирішальну роль відіграють не релігійні розбіжності, а конфліктуючі політичні інтереси. Часто радикальні групи в якості виправдання своїх дій посилалась на релігійні цінності. Самі страшні події такого роду відбулися на початку XXI ст. 2 вересня 2001р люди, які називають себе шахидами (праведними мучениками ісламу), направили 4 літаки на декілька будівель, переповнених людьми. У результаті вибухів загинуло близько 3000 осіб і були зруйновані 2 нью-йоркських хмарочоси – близнюки (США) Центру міжнародної торгівлі. Пізніше лунали вибухи у Мадриді, Лондоні, Москві та в інших містах світу.

Постійно ведуться дискусії про те, чи дійсно у таких випадках тероризм народжується релігією чи злочинці лише використовують релігійні ідеї та символи для виправдання «в ім'я Бога» своїх дій. Більшість богословів і священнослужителів усіх релігій, рішуче заперечують насильство і засуджують терор. Релігійний консерватизм далеко не завжди закликає до насильства. Консерватизм – це перш за все, рішуче повернення, до чистоти релігії, до її першовитоків.

Висновки. На розвиток релігій сучасного світу значний вплив мають такі процеси, як секуляризація, світські держави, глобалізація. *Глобалізація* – тобто включення різних країн і континентів в єдиний всесвітній (глобальний) економічний, соціальний, політичний і культурний простір. Частіше всього глобалізацію пов'язують з останніми десятиліттями XX ст., коли в умовах розвитку транспорту і засобів комунікацій кордони між державами і культурами стали більш «прозорими», коли велика кількість людей стала переміщуватися реально або віртуально із одного кінця планети в інший. Разом із населенням стали «подорожувати» і релігії: у людини з'явилась можливість «обирати релігію за своїм смаком», тоді як раніше люди належали до визначеної релігії «за народженням».

Глобалізація торкнулася всіх світових релігій. В цьому сенсі не лише діалог з християнськими церквами (де спірні питання, які

привели до розділення церков, вирішені лише в теорії, а на практиці це ще далеко не так) але й діалог з іншими світовими релігіями покаже, чи здатні християнські церкви адекватно реагувати на виклики глобалізації.

Глибока відданість своїм релігійним переконанням і максимальна відкритість по відношенню до інших релігійних традицій не виключають одна одну. Це шлях, який веде до розуміння, що дозволяє не створювати єдину релігію, а який сприяє справжньому примиренню між релігіям

Список використаних джерел і літератури

1. Ахнезар А. С. Диалектика урбанизации и миграции / А. С. Ахнезар // *Общественные науки и современность.* – 2000. – №2. – С. 54–61.
2. Кессиди Ф. Х. Глобализация и культурная идентичность / Ф. Х. Кессиди. – *Вопросы философии.* – 2003. – №1. – С. 76–79.
3. Круглова Г. А. Социально–политические аспекты глобальных проблем современности и их место в христианстве / Г. А. Круглова. – Минск: БГУ, 2003. – С. 123.
4. Кюнг Х. Религия на переломе эпох. Иностранная література / Х. Кюнг. – 1990. – №11. – С. 223–229.
5. Макбрайд У. Глобализация и межкультурный діалог / У. Макбрайд. – *Вопросы философии.* – 2003. – №1. – С. 80–86.

УДК 282

Шамсутдинова-Лебедюк Т. Н.

СУЧАСНІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ ЧОЛОВІКА Й ЖІНКИ У ІСЛАМІ

У статті дається аналіз сучасної моделі взаємин чоловіка і жінки в умовах глобалізації.

Ключові слова: іслам, сім'я, жінка, шлюб, хіджаб, полігамія, сегрегація.